
РОЗДІЛ IV. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.34; 347.44; 347.72

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.40>

ВИКЛЮЧЕННЯ УЧАСНИКА З ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ КОРПОРАТИВНОГО ТИПУ ЯК САНКЦІЯ У КОРПОРАТИВНОМУ ПРАВІ

Дорошенко Л.М.,
доктор юридичних наук,
завідувач кафедри господарського та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
ORCID: 0000-0001-9748-6358

Дорошенко Л.М. Виключення учасника з юридичної особи корпоративного типу як санкція у корпоративному праві.

У статті визначено, що виключення учасника з юридичної особи корпоративного типу – це примусове припинення його участі у такій юридичній особі з підстав, передбачених законом і універсальна підстава припинення корпоративних відносин у господарських товариствах (крім акціонерних товариств) та виробничих кооперативах. Виокремлено його кваліфікуючі ознаки: 1) застосовується юридичними особами корпоративного типу як санкція до недобросовісних учасників, які своїми діями (бездіяльністю) порушують вимоги закону та установчих документів, не виконують покладені на них обов'язки; 2) застосування такої санкції не залежить від волі самого учасника, якого виключають із юридичної особи корпоративного типу. Угруповано підстави для прийняття рішень про виключення з юридичної особи корпоративного типу для: 1) учасників ТОВ (ТДВ); 2) учасників повних та командитних товариств; 3) членів виробничого кооперативу. Аргументовано, що виключення учасника в залежності від організаційно-правової форми має певні особливості, що стосуються як підстав, так і порядку прийняття рішень про виключення учасника із юридичної особи корпоративного типу. Доведено, що виключення учасника з ТОВ (ТДВ) можливе за умови дотримання таких вимог: 1) наявність визначених законом підстав (прострочення внесення вкладу, неподання заяви про вступ до товариства спадкоємцями чи правонаступниками); 2) рішення приймається виключно вищим органом ТОВ (ТДВ) – загальними зборами учасників і воно не може прийматися шляхом опитування; 3) рішення про виключення приймаються простою більшістю голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань. Сфокусовано увагу на тому, що виключення учасника з товариства за рішенням суду є втручанням у господарську діяльність товариства, в зв'язку з чим суд не має права брати на себе функції органів управління товариством, в його компетенції лише перевірка обґрунтованості та законності прийняття рішення загальними зборами про виключення учасника у разі подання позову про визнання такого рішення недійсним.

Ключові слова: сфера господарювання, правовідносини, виключення учасника, припинення корпоративних правовідносин, малий бізнес, юридична особа корпоративного типу, господарські товариства, кооператив, перехід частки у статутному капіталі, державна реєстрація.

Doroshenko L.N. Expulsion of a participant from a corporate legal entity as a sanction in corporate law.

The article defines the exclusion of a participant from a corporate-type legal entity as the compulsory termination of their participation in such an entity, based on grounds provided by law. This is recognized as a universal reason for the termination of corporate relations in business entities (except joint stock companies) and production cooperatives.

The author identifies the qualifying features of this measure as follows: 1) it is applied by corporate-type legal entities as a sanction against unscrupulous participants who, through their actions (or inactions), violate legal requirements or the provisions of the entity's constituent documents and fail to fulfill their duties; 2) the application of this sanction does not depend on the will of the participant

(member) being excluded. The article systematizes the grounds for making decisions on the expulsion of participants from corporate-type legal entities in the following cases for: 1) members of Limited Liability Companies and Additional Liability Companies; 2) members of general and limited partnerships; 3) members of production cooperatives. It is argued that the expulsion of a participant, depending on the legal form of the entity, has distinct features related to both the grounds for and the procedure of expulsion.

The article also examines the approaches of national courts in resolving cases of expulsion of members of Limited Liability Companies. It emphasizes that expulsion based on grounds not explicitly provided for in special legislation is not permitted. Moreover, the article highlights that a court decision to exclude a participant constitutes interference in the economic activities of a company. Therefore, courts do not have the authority to assume the functions of a company's management bodies. Instead, their role is limited to verifying the validity and legality of the decision to exclude a participant if a claim is filed to invalidate such a decision.

The author warns that an absolute inability of a company to remove an unfair shareholder can lead to a corporate deadlock, a trend increasingly observed in business practices today.

Key words: business area, legal relations, exclusion of a participant, termination of corporate legal relations, small business, legal entity of corporate type, business associations, cooperative, transfer of a share in the authorized capital, state registration.

Постановка проблеми. Дослідження проблемних питань виключення учасника з юридичної особи корпоративного типу останнім часом є надзвичайно актуальним, що обумовлено низкою факторів. По-перше, неефективністю правового регулювання цих відносин, відсутністю оперативності реагування законодавця на запити сучасного бізнесу, особливо малого бізнесу, яким є більшість ТОВ, ТДВ та кооперативів. Не таємниця, що партнерство в бізнесі може з конструктивної кооперації зусиль та синергії перейти в корпоративний конфлікт, причинами якого можуть бути як зловживання правом для отримання ситуативних бонусів та бенефітів, так і концептуально різне бачення спільного бізнесу. Найефективнішим шляхом виходу з будь-якого конфлікту є перемовини, однак партнерам не завжди вдається домовитися, в зв'язку з чим учасникам товариства доводиться застосовувати інший інструментарій для захисту своїх прав, а в деяких випадках єдиним розумним виходом з корпоративного тупику є «розставання», проте нормами законодавства для багатьох виникаючих на практиці ситуацій такої можливості не передбачено. По-друге, стан законодавчого регулювання, не дивлячись на набрання чинності нещодавно Законом про АТ та істотними змінами до Закону про ТОВ та ТДВ, внесенням змін до ЦК України, характеризується наявністю положень, які не забезпечені механізмом реалізації, а також суперечностей і прогалин у регулюванні. Турборежимна останнім часом модернізація корпоративного законодавства в певних аспектах «досягла» протилежного ефекту, оскільки раніше положеннями ст. 64 Закону України «Про господарські товариства» передбачалась можливість виключення з товариства недобросовісних учасників і це було своєрідним додатковим способом вирішення корпоративних конфліктів, а відповідно до чинного законодавства в учасників, наприклад, ТОВ, такої можливості немає, оскільки спеціальний закон передбачає лише дві підстави виключення, які не пов'язані з випадками можливого зловживання одним з них своїми правами та недобросовісною поведінкою щодо різних аспектів життєдіяльності корпорації. По-третє, в європейських країнах (Німеччині, Швейцарії, Польщі, Словенії) законодавство дозволяє виключення учасників через їхню недобросовісну поведінку, а оскільки Україна тримає курс на європейський розвиток, на економічну інтеграцію до світового ринку, міжнародного бізнесу, то маємо враховувати і цей момент в законодавчому регулюванні виключення учасників. По-четверте, судова практика щодо виключення учасників з юридичних осіб є малочисловою і неоднозначною, низка судових рішень підтверджує зловживання під час виключення учасників з товариства і містить приклади успішного оскарження виключення через неналежне обґрунтування в рішенні загальних зборів підстав для цього. Таким чином, відсутність у новому законодавстві норм про виключення учасника у вищезазначених випадках звужує простір для зловживань проти добросовісного учасника товариства, проте простір для зловживань з'являється у недобросовісного учасника. Дійсно, положення ст. 64 ЗУ «Про господарські товариства» визначали підстави для виключення учасників широко і часто використовувалися для того, щоб позбавитися від неугодних партнерів по бізнесу, проте повне позбавлення товариства можливістю звільнитися від недобросовісного учасника є прямим шляхом до корпоративного дедлоку, що зараз і відбувається на практиці повсюдно. Тому завданням законодавця має бути пошук балансу між інтересами товариства і захистом учасника від свавільного виключення.

Стан опрацювання проблематики. На сьогодні існує об'єктивна необхідність в системному науковому аналізі питань виключення учасника з юридичної особи корпоративного типу. Варто за-

значити, що наукові розвідки щодо окремих проблемних точкових питань виключення учасника з юридичної особи проведені такими правниками як: О.П. Іоніцой-Доценко, А.В. Смітюх, І.В. Спасибо-Фатеева, В.І. Цікало та ін. Водночас після набрання чинності спеціальними законами (про ТОВ та ТДВ, про АТ) відсутні комплексні дослідження виключення учасників товариств з урахуванням останніх положень новелізованого корпоративного законодавства. Зазначений стан розробки цієї тематики у науці, а також неможливість в сучасних умовах ведення бізнесу в зв'язку з численними зловживаннями учасниками товариств своїми правами, відсутність адекватного правового регулювання як умови розбудови якісних корпоративних відносин потребує додаткового доктринального аналізу та нового бачення цієї проблематики.

Метою статті є визначення особливостей правового регулювання відносин щодо виключенням учасника з юридичної особи корпоративного типу та розробка пропозицій з удосконалення законодавства в цій сфері задля формування сучасної моделі корпоративного управління та інвестиційно привабливого бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу. Положеннями ч. 2 ст. 100 ЦК України встановлюється, що учасник товариства у випадках та в порядку, встановлених законом, може бути виключений з товариства. Виключення учасника з юридичної особи корпоративного типу – це примусове припинення його участі у такій юридичній особі з підстав, передбачених законом і це універсальна підстава припинення корпоративних відносин у господарських товариствах (крім акціонерних товариств) та виробничих кооперативах.

Кваліфікуючими ознаками цієї підстави припинення корпоративних відносин можна визначити наступні: 1) вона застосовується юридичними особами корпоративного типу як санкція до недобросовісних учасників, які своїми діями (бездіяльністю) порушують вимоги закону та установчих документів, не виконують покладені на них обов'язки; 2) застосування такої санкції не залежить від волі самого учасника, якого виключають із юридичної особи корпоративного типу.

Варто зазначити, що Законом України «Про господарські товариства» (ч. 2 ст. 52, ст. 64), який втратив чинність в частині, що стосується ТОВ/ТДВ, передбачалось виключення учасника ТОВ як захід відповідальності, що застосовувався до учасника товариства, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства. Такого учасника могло бути виключено на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50% загальної кількості голосів учасників товариства. Цей підхід був усталеним і в судовій практиці. Так, у постанові КГС в складі ВС від 12 грудня 2018 р. в судовій справі № 904/10610/17 зазначається, що 30.06.2016 проведені загальні збори учасників ТОВ, на яких прийнято рішення, яким виключено ОСОБА_4 з учасників згідно зі ст. 64 «Про господарські товариства», оскільки ОСОБА_4 систематично не виконує обов'язки учасника товариства, ігнорує повідомлення про скликання загальних зборів учасників ТОВ, що є зловживанням корпоративним правом, у зв'язку з чим перешкоджає своєю бездіяльністю досягненню цілей товариства та перешкоджає іншим його учасникам брати участь у розгляді питань порядку денного для підвищення ефективності діяльності ТОВ [1]. Отже, виключення учасника з ТОВ застосовувалось як захід відповідальності за порушення певних обов'язків учасника товариства, в тому числі і за зловживання корпоративними правами.

В юридичній літературі наголошується, що ст. 64 Закону України «Про господарські товариства» містила одіозну норму про виключення учасника за «систематичне невиконання або неналежне виконання обов'язків учасником, або перешкоджання своїми діями досягненню цілей товариства», яка була предметом багатьох судових спорів. Нерідко зазначена норма була інструментом рейдерів, оскільки виключення учасника відбувалося за рішенням вищого органу управління при наявності понад 50% від загальної кількості голосів, тобто в позасудовому порядку. «Розмивання» часток, наприклад, за рахунок збільшення статутного капіталу шляхом здійснення внеску новим учасником, було найпопулярнішою схемою усунення інших учасників від управління товариством і зменшення розміру належних їм дивідендів. Використання подібних «законних» механізмів майже позбавляло інших учасників права на захист своїх прав. Ухвалення рішення про виключення особи зі складу учасників та збільшення статутного капіталу товариства є дискреційною функцією вищого органу управління, а тому розраховувати в такому випадку на судовий захист було неможливо [2].

За чинним на сьогодні законодавством виключити учасника з ТОВ/ТДВ можна тільки у *двох випадках*: 1) якщо учасник товариства не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку, виконавчий орган товариства має скликати загальні збори учасників, які можуть прийняти рішення, зокрема, про виключення учасника товариства, який має заборгованість із внесення вкладу (п. 1 ч. 2 ст. 15 Закону про ТОВ та ТДВ); 2) у разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника-фізичної особи чи припинення учасника-юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50%, та якщо протягом року з дня закінчен-

ня строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону, товариство може виключити учасника з товариства. Таке рішення приймається без врахування голосів учасника, який виключається. Якщо частка такого учасника у статутному капіталі товариства становить 50% або більше, товариство може приймати рішення, пов'язані з ліквідацією товариства, без врахування голосів цього учасника (ч. 2 ст. 23 Закону про ТОВ та ТДВ). Положеннями ч. 1 ст. 23 Закону про ТОВ та ТДВ передбачається, що у разі смерті або припинення учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства. У разі неподання заяви спадкоємцем (правонаступником) їм виплачується вартість частки в порядку, визначеному ч. 8-11 ст. 24 цього Закону. Отже, у випадку неподання спадкоємцем (правонаступником) заяви про вступ до товариства, загальні збори повинні приймати рішення про визначення розміру статутного капіталу та розміру часток учасників (подп. а п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону про держреєстрацію).

Відповідно, перехід частки у статутному капіталі товариства при виключенні учасника з товариства відбувається аналогічним чином, як і при виході учасника з товариства, оскільки положення Закону про ТОВ та ТДВ (ч.ч. 8-11 ст. 24), які стосуються виходу учасника з товариства, застосовуються також до відносин щодо наслідків прийняття загальними зборами учасників рішення про виключення учасника з товариства. Крім того, в Законі про ТОВ та ТДВ зазначається, що не пізніше 30 днів з дня прийняття загальними зборами учасників рішення про виключення учасника товариство зобов'язане повідомити колишньому учаснику (його спадкоємцю, правонаступнику) вартість його частки. Вартість частки визначається станом на день, що передував дню прийняття загальними зборами учасників рішення про виключення учасника з товариства.

Отже, у разі виходу учасника з ТОВ та ТДВ або його виключення за чинним законодавством України можливими є наступні *правові наслідки щодо юридичної «долі» його частки* в статутному капіталі ТОВ та ТДВ:

1) переходу частки у статутному капіталі товариства не відбувається при виході або виключенні учасника з ТОВ та ТДВ, якщо товариство приймає рішення про зменшення розміру статутного капіталу. При проведенні державної реєстрації змін до відомостей ЄДР щодо виключення або виходу учасника ТОВ або ТДВ державний реєстратор одночасно вносить запис про зменшення розміру статутного капіталу на розмір відповідної частки в статутному капіталі;

2) перехід частки у статутному капіталі товариства має місце при виході/виключенні учасника з ТОВ та ТДВ, якщо ТОВ та ТДВ приймає рішення не зменшувати розмір статутного капіталу при виході учасника з ТОВ та ТДВ або його виключенні та приймає рішення про набуття частки у своєму статутному капіталі, яка належала учаснику, що вибув з товариства, і разом із заявою про державну реєстрацію змін до відомостей ЄДР щодо виключення або виходу учасника ТОВ та ТДВ надає довідку про формування резервного капіталу в розмірі, який відповідно до закону допускає володіння часткою у своєму статутному капіталі.

Щодо виключення акціонера з АТ, то це є неможливим через те, що акції є окремим самостійним об'єктом права власності, а згідно із ч. 3 ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності і право приватної власності є непорушним.

Підстави для прийняття рішень про виключення з юридичної особи корпоративного типу визначені:

– **для учасників ТОВ (ТДВ).** Як зазначалося вище, в Законі про ТОВ та ТДВ можливість виключення із товариства обмежується тільки двома випадками:

1) *наявністю заборгованості за внеском у статутний капітал* (ч. 2 ст. 15 Закону про ТОВ та ТДВ). В такому випадку виконавчий орган товариства має скликати загальні збори учасників, які можуть прийняти в тому числі рішення про виключення учасника товариства, який має заборгованість із внесення вкладу, але це право, а не обов'язок вищого органу управління;

2) *у разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника – фізичної особи чи припинення учасника – юридичної особи*, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50%, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону (ч. 2 ст. 23 Закону України про ТОВ та ТДВ);

– **для учасників повних та командитних товариств** – ст. 72 Закону України «Про господарські товариства»; ст. 128 ЦК України;

– **для членів виробничого кооперативу** – ст. 13 Закону України «Про кооперацію»; ч. 2. ст. 166 ЦК України.

Виключення учасника юридичної особи *в залежності від організаційно-правової форми* має певні особливості, що стосуються як підстав, так і порядку прийняття рішень про виключення учасника з юридичної особи корпоративного типу.

Підкреслимо, що Закон про ТОВ та ТДВ надає можливість недобросовісному учаснику всупереч волі товариства залишитися у його складі, навіть за наявності підстав і необхідної кількості голосів для прийняття рішення про виключення. Проілюструємо це на прикладі. Наприклад, учасник А. протягом 6 місяців з дати державної реєстрації ТОВ вніс тільки частину вкладу, який він має внести. Оскільки він прострочив внесення частини вкладу, виконавчий орган товариства згідно ч. 1 ст. 15 Закону про ТОВ та ТДВ надсилає йому письмове попередження про прострочення, яке має містити інформацію про невнесену своєчасно частину вкладу та додатковий строк, наданий для погашення заборгованості (останній не може перевищувати 30 днів). До закінчення цього строку А. відповідно до положень ч. 3 ст. 21 Закону про ТОВ та ТДВ може здійснити відчуження частини своєї частки, в якій вона є оплаченою, іншим особам (наприклад, дружині). Для того, щоб частина частки потрапила до дружини без застосування норми про переважне право (ст. 20) таке відчуження відбувається шляхом міни або дарування. Після того, як ТОВ прийме рішення про виключення А., який не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку, він може наступного дня знову набути статусу учасника цього товариства. Для цього дружина подарує йому раніше отриману від нього в дар частину частки. Після реалізації цього ТОВ уже не зможе позбутися такого учасника.

Виключення учасника з ТОВ (ТДВ) можливе за умови дотримання таких вимог: 1) наявність визначених законом підстав (прострочення внесення вкладу, неподання заяви про вступ до товариства спадкоємцями чи правонаступниками); 2) рішення приймається виключно вищим органом ТОВ (ТДВ) – загальними зборами учасників. Рішення загальних зборів учасників ТОВ та ТДВ щодо виключення учасника з товариства не можуть прийматися шляхом опитування (п.6 ч. 2 ст. 36 Закону про ТОВ та ТДВ). Виключення учасника з товариства за рішенням суду є втручанням у господарську діяльність товариства, а тому суд не має права брати на себе функції органів управління товариством, він лише перевіряє обґрунтованість та законність прийняття рішення про виключення учасника у разі подання ним позову про визнання такого рішення недійсним; 3) рішення про виключення приймаються простою більшістю голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань (ч. 4 ст. 34 Закону про ТОВ та ТДВ). При визначенні результатів голосування для прийняття рішення про виключення, зокрема, не враховуються голоси, що припадають на частку учасника, який виключається (ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 23 Закону про ТОВ та ТДВ).

Виключення учасника ТОВ та ТДВ з інших підстав не допускається. Проілюструємо цю тезу прикладом з судової практики. ТОВ звернулося до суду з позовом до учасника про виключення його зі складу учасників товариства. Позивач послався на ухилення відповідача від підписання нової редакції статуту ТОВ, яке полягає у відмові від виконання рішення загальних зборів учасників, що є порушенням статуту товариства. Окрім того, відповідач, перебуваючи на посаді генерального директора ТОВ, всупереч інтересам товариства та статуту переоформив право користування земельними ділянками на фермерське господарство, у якому він є єдиним засновником. КГС ВС у цій справі виснував про відсутність правових підстав для задоволення позовних вимог про виключення учасника зі складу учасників ТОВ на підставі рішення суду, оскільки це питання згідно з нормами Закону України «Про господарські товариства» належало до виключної компетенції зборів учасників товариства, а норми Закону про ТОВ та ТДВ передбачають лише дві підстави для виключення учасника і за рішенням органів управління товариства, а не суду. Доводи позивача про те, що суд, з урахуванням ст. 55 Конституції України та ч. 2 ст. 100 ЦК України, може розглядати спір про виключення учасника зі складу учасників товариства, визнано необґрунтованими, оскільки суд, відповідно до норм законодавства лише перевіряє обґрунтованість та законність прийняття рішення про виключення учасника у разі подання останнім позову про визнання такого рішення недійсним, але не може перебирати на себе повноваження органів управління товариства та приймати таке рішення самостійно. Окрім того, з огляду на положення ч. 2 ст. 100 ЦК України учасник товариства може бути виключений з товариства у випадках та в порядку, встановлених законом, якими відповідно до положень Закону про ТОВ та ТДВ є невнесення ним вкладу (ч. 2 ст. 15), а також смерть учасника, якщо його спадкоємці не звернулися до ТОВ/ТДВ із заявою про вступ (ч. 2 ст. 23). Також КГС ВС звернув увагу на те, що в ч. 5 ст. 17 Закону України про держреєстрацію передбачено перелік документів, які подаються для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників ТОВ/ТДВ. У цьому переліку немає судового рішення, що набрало законної сили, про виключення учасника з товариства [3].

У разі проведення державної реєстрації змін до відомостей ЄДР щодо виключення учасника (спадкоємця або правонаступника) ТОВ або ТДВ державний реєстратор одночасно вносить запис про зменшення розміру статутного капіталу на розмір відповідної частки (частини частки) у статутному капіталі (ч. 3 ст. 25 Закону про держреєстрацію).

У день проведення державної реєстрації змін до відомостей ЄДР, пов'язаних із зміною складу учасників ТОВ або ТДВ, суб'єкт державної реєстрації повинен видати (надіслати поштовим відправленням з описом вкладення) виписку з ЄДР заявнику, товариству, учаснику, якого було виключено з товариства, та особам, які зазначені у цьому реєстрі як учасники товариства, після проведення реєстраційної дії. Якщо суб'єкту державної реєстрації відома електронна пошта осіб, яким надсилається ця виписка, він у той самий день додатково надсилає копію виписки зазначеним особам електронною поштою (ч. 4 ст. 25 Закону про держреєстрацію).

З повного та командитного товариств може бути виключено учасника, який систематично не виконує чи виконує неналежним чином обов'язки, покладені на нього товариством, або який перешкоджає своїми діями (бездіяльністю) досягненню цілей товариства. Оскільки підстави та порядок такого виключення законодавством не регламентуються, вони мають визначатися у засновницькому договорі конкретного товариства. У будь-якому випадку, прийняття рішення про виключення учасника з повного чи командитного товариства віднесено законом до компетенції учасників цих товариств.

Член виробничого кооперативу може бути виключений із кооперативу за рішенням загальних зборів у разі невиконання чи неналежного виконання обов'язків, покладених на нього статутом кооперативу, а також в інших випадках, встановлених статутом кооперативу і законом. Тобто, для виробничого кооперативу встановлений законодавством перелік підстав для виключення членів із кооперативу не є вичерпним і може розширюватися у його статуті. Член виробничого кооперативу, якого виключили із кооперативу, має право на одержання паю та інших виплат, встановлених статутом кооперативу.

Незалежно від виду юридичної особи корпоративного типу, виключення учасника призводить до припинення корпоративних відносин за його участю і настання наслідків, аналогічних тим, які мають місце при виході учасника із юридичної особи корпоративного типу (проведення розрахунків, повернення майна переданого юридичній особі у користування та ін.).

Висновки. Виокремлено кваліфікуючі ознаки виключення як правової підстави припинення корпоративних відносин: а) застосовується юридичними особами корпоративного типу як санкція до недобросовісних учасників (членів), які своїми діями (бездіяльністю) порушують вимоги закону та установчих документів, не виконують покладені на них обов'язки; б) її застосування не залежить від волі самого учасника, якого виключають із юридичної особи корпоративного типу. Угруповано підстави для прийняття рішень про виключення з юридичної особи корпоративного типу за критерієм приналежності до певної організаційно-правової форми. Акцентовано увагу на тому, що виключення учасника з товариства за рішенням суду є втручанням у господарську діяльність товариства, і, відповідно, суд не має права брати на себе функції органів управління товариством, він лише перевіряє обґрунтованість та законність прийняття рішення про виключення учасника у разі подання ним позову про визнання такого рішення недійсним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 12 грудня 2018 року, судова справа № 904/10610/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78585064> (дата звернення: 22.02.2024).
2. Софищенко В. Спори, пов'язані з реєстрацією, ліквідацією, реорганізацією та змінами у статутному капіталі товариства. *Електронне видання ЮРИСТ & ЗАКОН*. 2019. № 18. URL: http://uz.ligazakon.ua/magazine_article/EA012690.
3. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 16 січня 2020 року, судова справа № 905/859/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86961698> (дата звернення: 24.07.2024).